

HUKUK VE BİREY

Aşağıda okuyacağınız dört makale, 4-6 Aralık 2013 tarihinde ODTÜ’de düzenlenen 13. Sosyal Bilimler Kongresinde ve daha sonra da 5 Mayıs 2014 tarihinde Gediz Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sunulan tebliğlerin, büyük ölçüde gözden geçirilerek yazıya dökülmüş halleridir. Oturum, Yrd. Doç. Dr. Pınar Bacaksız (Ceza Hukuku), Yrd. Doç. Dr. Yıldırım Taylar (Vergi Hukuku), Yrd. Doç. Dr. Şafak Evran Topuzkanamış (Anayasa Hukuku) ve Yrd. Doç. Dr. Engin Topuzkanamış (Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi) tarafından sunulan tebliğlerden oluşmuştur. Burada yaklaşımımıza ilişkin kısa bir bilgi vereceğiz.

Hukuk düzenini ele aldığımızda iki farklı boyut ile karşılaşırız. Bunlardan ilki, kâğıt üstündeki farazî düzen olarak hukuktur. Meslekten hukukçunun (özellikle akademisyenin) ilgisi, bu “farazî” düzeni tutarlı, mantıksal, rasyonel ve “anamlı” bir bütün haline getirebilmek ya da öyleymiş gibi yorumlayabilmektir. Öte yandan -olgusal olarak bakıldığında, bu farazî düzen ve gerçeklik arasında belli ölçüde bir fark, hatta bir gerilim olduğu görülür. Gerçek bireyler, çeşitli etkiler altında, hukukun dayattığı normlara uyma ya da uymama davranışı sergilerler. Uyma oranı ne kadar yüksekse, gerçeklik ve hukuk arasındaki gerilim o kadar düşüktür. İlk makale, modern topluma hukuk ve bireyi tasvir etmeye çalışmaktadır.

Hukuk, iki ayrı fonksiyon sergileyerek “düzen”i sağlamaya çalışır. Bunlardan ilki, “düzeni” tarif etmektir. Düzenin tarifi, esas olarak Anayasa Hukukunun alanına girer ve ayrıca hukukun siyasetle kesiştiği bir alandır. Hukuk devletinde siyaset, hukukun sınırlarına tâbi olmak durumundadır. Bu sebeple Anayasa Hukuku, hiçbir zaman sadece “hukuk” olarak kalmaz. Devlet ve toplum düzeninin siyasî yapısı, kurucuların ortaya koydukları ana fikirlerin depolitikleşip hukuka dâhil edilmesi ile hukukun meşruluk alanına katılır. Düzeni tarif eden Anayasa, o düzen içindeki bireyleri de yurttaş olarak nitelendirir. Kısacası düzeni ve düzene tâbi olanları belirleyerek, var-

sayımsal ve rasyonel bir meşruluk düzlemi üretirler. İkinci makale, yurttaşlık fikri üzerinden hukuk ve birey ilişkisini ele almaktadır.

Hukukun ikinci fonksiyonu, düzeni korumaktır. Düzenin korunması, öncelikli olarak ceza hukukun üstlendiği bir görevdir. Çünkü bir norm sistemini “hukuk” kılan “zor”, en belirgin haliyle burada görülür. İstisnaî ve telafi edici bir niteliğe sahip olan modern ceza hukukun ilk görevi, cezalandırmak değil (bu sebeple bazıları onu suç hukuku olarak adlandırır) “ıslah etmek” ya da -bütün problemlerine rağmen, “topluma yeniden kazandırmak”tır. İslah ya da yeniden kazandırma kavramlarının imâ ettiği şey, bireyin “sonradan” hukuk düzeninin onaylamadığı davranışlara *kapıldığı* ancak bu durumun düzeltilebileceğidir. Yani kişinin toplumsal düzeni benimseme süreci ya tamamlanamamıştır yahut da belli bir andan itibaren kişi, “uymama” (sapkın davranış) konusunda bilinç geliştirmiştir. Bu sebeple ceza hukuku sadece “cezalandırma” olarak kalamaz. Tıbbî ve psikolojiyi yedeğine alarak ıslah faaliyetine girer. Üçüncü makale cezalandırma ve topluma yeniden kazandırma üstünde durmaktadır.

Düzeni kurmanın ve onu korumanın maliyeti ise vergi hukukunun araçlarına teslim edilmiştir. Modern toplum karmaşık bir bürokratik düzende işler. İktidar, (geleneksel toplumun aksine) kendisinden onay beklediği toplumu ikna etmek ve aynı zamanda iktidar yönünde bir düzen sağlamak için “kamusal hizmet” sunar. Bu büyük faaliyetin finansmanı, rasyonelleşmiş bir vergilendirme sistemi ile sağlanır. Vergilendirme, liberalizmin “kutsal” hakkı mülkiyete dokunabilmenin en temel aracıdır. Son makale bireyin vergilendirme karşısındaki durumunu ele almaktadır.

Düzenin tarif edilmesi, sürdürülmesi ve korunması, “hukuk devleti” olarak adlandırılan modern devlet formunda, hukuk aracılığıyla gerçekleştirilir. Ne var ki düzene “kendiliğinden” rıza gösterecek bireyler olmaksızın, zor ve yaptırım araçları ile düzenin sürdürülebilmesi söz konusu değildir. Basit bir gözlem, bizim gibi hukuktan çokça şikâyet edilen bir toplumda bile, insanların büyük çoğunluğunun (düzenin sürdürülmesine yetecek ölçüde) hukuka kendiliğinden uyduğunu gösterir. Aksi durumda gözlemleyeceğimiz şey, kaostur. Düzenin bu işleyişini sağlayan, hukuktan çok önce ve hukuku da aşan bir biçimde toplumsal normlar aracılığıyla benlik inşasıdır.

Burada seçilen konular, hukuk ve birey ilişkisinin tüm boyutlarını tüketmekten çok uzaktır. Zaten bu tüketilebilecek bir mesele de değildir. Ancak meseleye ilişkin bu “mikro” incelemelerle, büyük resim hakkında bir fikir verilmek istenmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Engin TOPUZKANAMIŞ